

10. Пістун М.Д. *Основи теорії суспільної географії: навч. посібник* / М.Д. Пістун. – К.: Вища школа, 1994. – 156 с.
11. Пістун М.Д. *Основи теорії суспільної географії: навч. посібник* / М.Д. Пістун. – К.: Вища школа, 1996. – 261 с.
12. Хантингтон С. *Столкновение цивилизаций* / С. Хантингтон; пер. с англ. Т.Велимеева, Ю.Новикова. – М.: АСТ, 2005. – 603 с.

УДК 528.9:001.82

Курач Т.М.

## ВИЗНАЧЕННЯ СУКУПНОСТІ ОЗНАК КЛАСИФІКУВАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ КАРТ

*Одним із головних складових елементів класифікації є класифікаційні ознаки. Виділення та дослідження ознак класифікування, що базуються на компонентах карт визначають майбутні класифікаційні групи карт за різними ознаками.*

*Ключові слова: ознаки класифікування, компоненти карти, класифікація географічних карт.*

*Один из главных составных элементов классификации – классификационные признаки. Выделение и исследование признаков классификации основанных на компонентах карт определяет будущие классификационные группы карт по различным признакам.*

*Ключевые слова: признаки классификации, компоненты карты, классификация географических карт.*

*One of component staples of classification is classification signs. A selection and research of signs of classification of the maps based on components determine the future classification groups of maps on different signs.*

*Keywords: signs of classification, component of map, classification of geographical maps.*

*Вступ.* Одним із головних елементів класифікації є *основа (ознака)*. За основами (ознаками) відбувається розподіл за класифікаційними групами. Від правильності вибору ознак залежить успішне класифікування та виконання класифікацією своїх функцій. Основою може бути головна ознака об'єкта або сукупність ознак, які також можна класифікувати за пріоритетністю.

*Аналіз останніх досягнень та публікацій.* Найповнішими систематизаціями географічних карт є класифікації за окремими ознаками, розроблені К.О. Саліщевим, О.М. Берлянт, М.М. Баранським, А.І. Преображенським (спеціальні (тематичні) карти), І.П. Заруцькою (карти природи), Я.І. Жупанським (тематична класифікація економічних карт), інших вчених. На сьогоднішній день найповнішою є класифікація подана в Атласі вчителя [1]. Її вирізняє найбільша кількість основ класифікації – 14.

*Постановка проблеми.* Виявлення об'єкту дослідження серед множини інших передбачає вивчення його складу та властивостей. Більшість ознак існуючих класифікацій географічних карт базуються на властивостях та компонентах карти, але їх розподіл є інтуїтивним.

Важливо дослідити як ознаки класифікування пов'язані зі складовими частинами (компонентами) карти.

*Мета статті* – виявлення класифікаційних ознак системи географічних карт на основі складових частин - компонентів карти.

*Виклад основного матеріалу.* Існує тісний взаємозв'язок між теорією класифікації та теорією множин. Перша розглядає класифікаційні відношення між об'єктами, процесами і явищами довільної системи, друга – розглядає множини, які формуються на базі застосування цих класифікаційних відношень [5, С. 10].

Для створення класифікації географічних карт не має потреби визначати і виявляти первинну сукупність об'єктів класифікування (карт), оскільки на сьогодні існують різноманітні класифікації географічних карт за різними ознаками. Тому на основі вже сформованої множини географічних карт класифікацію можна розширювати й оновлювати за рахунок виявлення нових ознак та появи нових різновидів карт.

Основним поняттям теорії множин є множина та відношення приналежності [5, С. 19]. Об'єкти множини або її компоненти розрізняються за властивостями та складом. Для опису множини застосовують два способи: зазначають об'єкти та перераховують їх властивості. Для формування системи ознак класифікування необхідно дослідити як пов'язані властивості карт із існуючими ознаками та виявити нові. Найбільш точніше і докладніше окреслено властивості карт як моделей у монографії [4, С.42], де виділено такі властивості: 1) просторово-часова подібність; 2) змістова відповідність; 3) абстрактність; 4) вибірність; 5) синтетичність; 6) метричність; 7) однозначність; 8) безперервність; 9) наочність; 10) читаність; 11) оглядовість; 12) висока інформативність. Інший спосіб задавання ознак є зазначення складових елементів карти на основі яких створюються класифікаційні групи ознак систематизації. Для множини географічних карт окреслені їх загальні властивості, і для подальшого розуміння елементів множини необхідне чітке бачення складу основних компонентів карти.

Географічна карта є достатньо добре вивченим об'єктом дослідження, з визначеним складом компонентів, властивостями і характеристиками. При створенні класифікації географічних карт важливо не плутати структуру об'єкта дослідження (системи географічних карт) зі структурою окремої карти (її будовою), як типового зразка всіх географічних карт. Структурними елементами географічної карти є: картографічне зображення, математична основа, легенда, додаткові дані, допоміжне оснащення [6, С. 20]. За традицією ці складові називають елементами карти, але використання терміну «елемент» є не зовсім вдалим. З теорії систем відомо, що елементом називається найменша неділима складова будь-якої системи. Елемент – це межа розчленування системи з точки зору аспекту розгляду, вирішення конкретного завдання, поставленої цілі [3, С. 32]. Зазначені елементи карти мають свої класифікації і не є кінцевою межею декомпозиції понять, що

характеризують будову системи, зокрема існує класифікація картографічних проекцій, масштабів, легенд тощо. Отже, термін «елемент» буде правильнішим замінити на «компонент». Якщо проаналізувати існуючі основи (ознаки) класифікації то проглядається їх співставність із відомими властивостями карт-моделей, точніше деякі ознаки класифікування базуються на властивостях карти, а інші виходять із окремих компонентів карти.

Спираючись на склад компонентів і властивості карт можна обмежити множину об'єктів класифікування географічних карт та окреслити систему ознак (основ класифікації). Є ряд ознак, за якими класифікуються карти, що відносяться до компонентів карти. Частіше за все, у відомих систематизаціях, ознаки класифікування стосуються саме картографічного зображення: тематика, просторове охоплення, інформативність, об'єктивність ін. Головною серед них є тематика (зміст) карт, тому що завдяки саме цьому компоненту ми маємо велике різноманіття карт. Усі карти складаються з одних і тих самих складових компонентів. Однак, різноманітність карт, їх неповторність, відмінність і багатозначність визначаються не лише їх кількістю та однаковістю компонентів їх складу, але в більшості різноманітністю тематичних характеристик і елементів та відношеннями між ними. Необхідно наголосити, що класифікують карти не за «картографічним зображенням», а за «тематикою (змістом)», «широтою теми» й ін. Отже, логічним є віднесення до головних класифікаційних ознак саме тих, які стосуються картографічного зображення: просторове охоплення, часова відповідність, тематика, метод наукового дослідження, ступінь зменшення й ін. До другорядних слід віднести ознаки, що стосуються всієї карти в цілому: форма зображення, спосіб виготовлення, оформлення, призначення, спосіб використання й ін. Зміст карти, а саме сукупність інформації про зображені об'єкти і явища, їх розміщення, характеристики, властивості, взаємозв'язки та взаємовідношення, передається системою картографічних умовних позначень, які в свою чергу класифікуються за рядом ознак. Для побудови системи картографічних знаків існують правила, які визначаються способами зображення. За особливостями об'єкта, застосованими умовними знаками і зображувальними засобами та розташуванням умовних позначень розрізняють способи картографічного зображення. Але не існує у вітчизняній картографії класифікацій карт за умовними позначеннями, способами зображення, генералізацією чи іншими прийомами і методами складання карт. Також не існує класифікації карт за географічними основами, вони мають власний розподіл, хоча чіткої класифікації не має. Розрізняють робочі та типові основи, останні для складання природних чи соціально-економічних карт.

Наступний компонент карти – математична основа складається з картографічної проекції, геодезичної основи та масштабу карти. Єдина ознака, яка входить до загальної класифікації карт – це масштаб. Не існує класифікації карт за проекціями, за системами координат і ін. Натомість

існують окремі класифікації проєкцій, систем координат, еліпсоїдів тощо. Це є особливістю компонентів карти, коли класифікуються самі компоненти, а не карти за компонентами. У зв'язку з чим постає питання чи є правильним формулювання «класифікація карт за масштабами»? Адже масштаб є компонентом карти і має свою власну класифікацію: лінійний, чисельний, іменований, поперечний масштаб. Отже правильнішим було б класифікувати карти не за масштабом, а за ступенем зменшення зображення.

Інший компонент карти – легенда визначається як систематизоване зведення використаних на карті умовних пояснень, що розкривають зміст цих понять [2, С.29]. Один із головних компонентів карти має свою класифікацію за графічною формою побудови: текстові, табличні, матричні й розчленовані.

Класифікувати карти за допоміжним оснащенням та додатковими даними не має потреби. Деякі з них можуть і не входити до карти і не є обов'язковими. Компонування об'єднує всі елементи карти, і має свої різновиди: чітке конструювання з наявністю обмежувальних рамок, «плаваюче» та під обріз.

З появою електронних карт виникли нові графічні елементи карт, які відносяться до додаткових даних. Це деякі користувальницькі об'єкти з власним прорисовуванням, що відображаються на карті, але не відносяться до жодного шару карти і не належить до об'єктів просторового пошуку. Прикладом таких вбудованих графічних елементів є – інформаційна картка чи виноска, графічні об'єкти, що будуються за допомогою інструментарія програми, наприклад, «радіус», «лінійка» тощо. Ці графічні елементи рисують поверх усіх шарів карти, і їх особливість полягає в унікальності кожного з них, в індивідуальності даних, способах відображення та взаємодії з користувачем. Застосування тих чи інших графічних елементів збагачує оформлення карт, надаючи їм крім індивідуальності ще й додаткову інформацію.

Засоби мультимедіа вводять нову графічну змінну – звук, використання якого наприклад, дозволяє замінювати легенду карти звуковим супроводом. Відомі розробки, коли переміщення курсора по карті супроводжувалось зміною озвученого короткого речення мовою відповідної країни.

Широкий спектр графічного представлення карт, які надають сучасні комп'ютерні технології, призвели до появи не лише нових графічних елементів, а й до нових видів карт. Серед них анімації, тривимірні зображення, віртуальні карти й ін. Особливість таких карт полягає в можливості їх класифікації за різними ознаками, а деякі з них представляють собою перехідні групи геозображень, наприклад між картами і знімками – космофотокарти. Наявність перехідних груп свідчить про нечіткість класифікації та виокремлення нових ознак класифікування.

*Висновки.* Для опису множини застосовують два способи: зазначають об'єкти (їх склад) та перераховують їх властивості. Важливим є

визначення ознак класифікування на основі складових компонентів карти, при цьому, щоб уникнути плутанини, не можна називати групи ознак класифікування назвами компонентів карти, оскільки вони мають свої власні класифікації. До головних класифікаційних ознак належать ті, які стосуються картографічного зображення, до другорядних слід віднести ознаки, що стосуються всієї карти в цілому.

Поява сучасних засобів геоінформаційного картографування розширило бібліотеки графічних елементів і змінних, що покращує оформлення та подання інформації на картах. Все це змушує по новому поглянути на карти та їх систематизацію, включаючи нові ознаки класифікування.

1. Атлас вчителя / ДНВП «Картографія», Укргеодезкартографія; ред. Ж. Є. Бонк [та ін.]. – К.: ДНВП «Картографія», 2010. – 328 с.
2. Божок, А.П. Картографія: підручник / А.П. Божок, А.М.Молочко, В.Б.Остроух; за ред. А. П. Божок – К.: Вид. полігр. центр “Київський університет”, 2008. – 271 с.
3. Волкова, В.Н. Теория систем и системный анализ: учебн. для вузов. / В. Н. Волкова, А. А. Денисов. – М.: Изд. Юрайт; ИД Юрайт, 2010. – 679 с.
4. Козаченко, Т.І. / Картографічне моделювання: Навч. пос. / Т.І.Козаченко, Г.О.Пархоменко, А.М.Молочко; За заг. ред. А.П.Золовського. – Вінниця: Антекс-У ЛТД, 1999. – 328 с.
5. Омельченко, В.В. Общая теория классификации. Ч. 2. Теоретико-множественные основания. / В.В.Омельченко. - М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2010. – 296 с.
6. Салищев К.А. Картоведение: Учебн./ К.А.Салищев. – М.: Изд. МГУ, 1990. – 400 с.

УДК 911.9379.851

Ткаченко Г.В.

## КАРТОГРАФІЧНИЙ СУПРОВІД ТУРИСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті розглянуті питання доцільності картографічного супроводу туристської діяльності, різновиди картографічних творів та новітніх технологій картографічного представлення туристської інформації.

Ключові слова: картографічний супровід, туристська діяльність, туристська інформація.

В статье рассмотрены вопросы целесообразности картографического сопровождения туристской деятельности, виды картографических произведений и новейших технологий картографического представления туристской информации.

In this article under discussion to practicability of the cartographic accompaniment of tourist activity, as well as existing types of the maps and modern technology of cartographic presentations of information.

Key words: cartographic support, tourist activities, tourist information

**Постановка проблеми.** Карта – це друга мова географії, яка є одним із найважливіших джерел знань для пізнання світу в якому мешкає людина. Літературні описи не можуть замінити карту, так як не володіють її точністю передачі інформації, наочністю, не дають зорового представлення про форми, конфігурації, взаємне положення об'єктів